po kuriuo 60–70 cm gylyje atidengtas įžemis – geltonas ryškiai stratifikuotas smėlis. Įžemyje išryškėjo 70x45 cm dydžio duobės kontūrai, jos dugnas pasiektas 1,2 m gylyje. Duobėje aptikta XVII–XIX a. būdingos buitinės keramikos šukių ir beveik visas 1–2 m. amžiaus kiaulės skeletas.

Vilniaus St. 51/53, 68

3 test pits totalling 3 m^2 were excavated down to sterile soil at the site of a planned water main route. The cultural layer was up to 80 cm thick and at the site of sunken structures up to 1.2 m. An archaeological layer was discovered in test pit 1, where 17th–18th-century horizons containing sherds of household pottery lay at a depth of 40–90 cm (Fig. 1). A pit, which contained sherds of household pottery characteristic of the 17th–19th centuries and the almost complete skeleton of a 1–2 year-old pig, was discovered in the sterile soil of trench 3.

VEGERIAI

Simonas Sprindys,
Kiprijonas Ivinskis

Tyrimai Vegeriuose

Vegerių kaimo (Akmenės r., Naujosios Akmenės kaimiškoji sen.) XVI–XVIII a. istoriją galima suskirstyti į 3 tarpsnius. Pirmasis etapas, kurį galima įvardyti, susijęs su žiemgališkos gyvenvietės palikimu. Tai liudija ir pats Vegerių pavadinimas. Sprendžiant iš išlikusių tokio paties pavadinimo vietovardžių, netoliese tekančio Vegerės upelio (Akmenės r., Papilės sen.) bei kitų kalbotyros detalių, manoma, kad šis pavadinimas yra žiemgališkos kilmės. Vegerių kaimo vardas pirmą kartą paminėtas 1588 m. istoriniuose šaltiniuose.

Antras Vegerių kaimo tarpsnis chronologiškai apima XVII a. pradžią – XVIII a. vidurį. Pradžioje Žemaitijos žemių teisėjas Sebastijonas Kęstartas stengėsi įkurti gyvuojantį bei klestintį miestelį – 1602 m. įkurtas turgus. Kiek vėliau Vegeriams dėmesį rodė Danielius Marcinkevičius, kuris inicijavo miesteliui būdingų elementų atsiradimą – 1652 m. pastatyta bažnyčia. Tačiau manoma, jog dėl nusistovėjusio Žemaitijos miestelių tinklo, jų prekybinių srautų bei tuo metu buvusio tvano laikotarpio šios pastangos kurti miestelį nepasiteisino. Kad ir kaip būtų, 1723 ir 1738 m. inventoriuose fiksuotas kintantis, bet gana gausus penkiolikos–dvidešimties sodybų skaičius. Tuo pačiu laiku pasirodė iš Latvijos atsikėlę žmonės bei smuklę atidaręs pirmasis žydas.

Trečiasis Vegerių miestelio etapas buvo XVIII a. II pusėje – XX a. I pusėje. Tuometinio Akmenės seniūno iniciatyva Vegerių bažnyčiai paskirti 3 valakai žemės ir 100 timpų kunigui, kuris privalėjo du kartus per savaitę laikyti šv. Mišias. Pastovus liturginis gyvenimas, kuris nuolat pritraukė didesnį ar mažesnį žmonių srautą, buvo veiksnys, sudaręs sąlygas vystytis miestelio turgui bei prekymečiams, o dėl tokių prekybos elementų miestelyje neabejotinai turėjo atsirasti daugiau prekeivių, dažniausiai – žydų (Drungilas J., *Nuo kaimelio iki miestelio: Vegerių istorija XVI a. pabaigos – XVIII a.*, Vilnius, 2020).

Iki 2020 m. Vegeriuose archeologiniai tyrimai vyko triskart. 2018 m. įvairiose kaimelio vietose metalo ieškikliais žvalgė G. Petrauskas. Apie 27550 m^2 žvalgytame plote rasti ir inventorinti 65 radiniai: buitinės keramikos fragmentai, monetos (datuojamos XVII–XX a.), žalvariniai papuošalai (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 499–514). 2017 m. N. Brazdeikis lokalizavo Vegerių sinagogos vietą (*ATL 2017 metais*, 2018, p. 254–256), o 2019 m. S. Sprindys sinagogos

1 pav. Tyrimų vietos situacijos planas: 1 – 2018 m. G. Petrausko aptiktas pavienis radinys; 2 – 2020 m. šurfai su XVI–XVIII a. kultūriniu sluoksniu; 3 – 2020 m. žvalgomųjų tyrimų plotas; 4 – 2020 m. tyrinėtas plotas; 5 – XVIII a. bažnyčios vieta. J. Sadausko brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigation site: 1 – isolated finds discovered in 2018 by G. Petrauskas; 2 – 2020 test pits with a 16th–18th-century cultural layer; 3 – 2020 field evaluation site; 4 – 2020 excavation site; 5 – 18th-century church site.

vietoje ir aplinkoje ištyrė 100 m^2 plotą ir, siekdamas nustatyti rekomenduojamos saugomos teritorijos plotą, atidengė sinagogos ir šalia jos XIX a. stovėjusio *beit midrašo* pastato kampus (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 529). Šių pastatų aplinkoje aptikta XVII–XX a. datuojamų radinių: monetų, sagų, buitinės keramikos fragmentų, stiklinių dirbinių.

2020 m. Vegerių kaime vykdytas projektas „Tarptautinė archeologinė ekspedicija ir konferencija, siekiant nustatyti iš išsaugoti Vegerių senojo miesto istoriją“. Projektą organizavo VšĮ „Akmenės istorijos muziejus“. Viena iš projekto dalių – žvalgomieji tyrimai teisinės apsaugos statuso neturinčioje Vegerių kaimo vietovėje – numanomoje Vegerių senojo miesto vietoje, siekiant lokalizuoti archeologinio sluoksnio paplitimą.

Archeologiniai tyrimai vyko spėjamo senojo Vegerių miesto centro aplinkoje – už maždaug 100 m į ŠV nuo tyrimų vietos stovėjusi 1753 m. statyta bažnyčia. Žvalgomųjų tyrimų ploto vietoje 2018 m. G. Petrausko vykdytos ekspedicijos metu aptiktas žalvarinis paukštelio pavidalo kabutis, siejamas su senuoju miestu, taip pat dar anksčiau vietiniai gyventojai šiame plote yra radę XI–XII a. datuojamos skandinaviškos markės dalį.

2020 m. ištirti 35 šurfai, bendras 38 m^2 plotas (1 pav.). Didžiojoje dalyje šurfų: 1–13, 15–27, 29, 31–33, 35 kultūriniai sluoksniai nefiksuoti – po suartu dirvožemiu pasiektas įžemis. Vis dėlto dirvožemyje aptikta pavienių plataus datavimo (XVI–XX a.) radinių: buitinės keramikos, numizmatinių ir kitokių metalinių dirbinių. Gali būti, kad minėtų šurfų vietose galėjo būti susiformavęs kultūrinis sluoksnis, tačiau jis suardytas arimų metu.

Šurfuose 14, 28, 30, 34 archeologinis sluoksnis aptiktas. Jo storis svyruoja nuo 10 iki 60 cm gylio, aptinkamas nuo maždaug 30–40 cm gylio (žemiau arimo) (2 pav.). Archeologiniame

sluoksnyje aptikta buitinės keramikos dirbinių šukių (3 pav.), pagal kurias sluoksnis datuotas XVI–XVII a. Kultūrinio sluoksnio paplitimas koreliuoja su XIX a. Vegerių kaimo planuose matomu gatvių tinklu – sluoksnis išlikęs arčiau jų. Akivaizdu, jog prie gatvių stovėjo pastatai. Manoma, jog jų kiemuose kultūrinis sluoksnis susidarė storesnis, todėl ir nebuvo suartas. Taip pat gali būti, jog Vegerių kaime kultūrinis sluoksnis būtent ir formavosi prie gatvių, t. y. prie sodybų, o toliau nuo jų aptinkama tik pavienių radinių ne iš suardyto kultūrinio sluoksnio, o pamesti tuo pačiu laikotarpiu atliekant žemės ūkio darbus laukuose.

Iš viso inventorinti 52 radiniai. Tai daugiausia buitinės keramikos šukės, taip pat monetos. Tarp jų dažniausi Jono Kazimiero šilingai, taip pat Rygos miesto Kristinos šilingai, aptikta ir pavienių Prūsijos bei Rusijos imperijos monetų. Ankstyviausia moneta – Zigmanto Vazos dvidenaris, kaldintas 1606–1622 m. Vienas radinys siejamas su žiemgališku Vegerių laikotarpiu, tai vario lydinio karoliukas, kuris

2 pav. Kultūrinių sluoksnių stratigrafija šurfe 14. S. Sprindžio nuotr.

Fig. 2. The stratigraphy of the cultural layers in test pit 14.

3 pav. Puodų šukės. R. Sprindžio nuotr.

Fig. 3. Potsherds.

4 pav. Vario lydinio karoliukas. R. Sprindžio nuotr.

Fig. 4. The copper alloy bead.

pagal analogus datuojamas VII–XIII a. (4 pav.). Visi radiniai perduoti ŠAM.

The Investigation in Vegeriai

In 2020, in an effort to determine the incidence of the archaeological layer, a field evaluation (35 test pits (38 m^2)) was conducted in Vegeriai village (Fig. 1). Based on the historical data the settlement goes back to the 16th century. The majority of the test pits yielded little information. It is thought that the cultural layer in the greater part of the investigated area had either not formed or had been destroyed during ploughing. A 16th–17th-century archaeological layer was discovered in 4 test pits, most near the former road and country house sites (Fig. 2). Household pottery (Fig. 3) and various 17th–19th-century coins were found. The most distinctive find was a 7th–13th-century copper alloy bead (Fig. 4) connected with the Semigallian settlement.